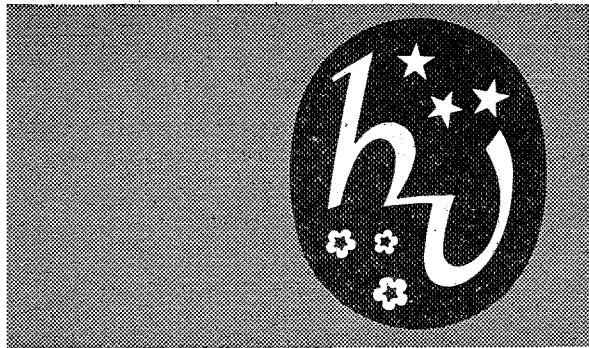

MENS EN WERELD

Of het een fraai schilderij is, laat ik in het midden, maar een merkwaardig schilderij is het zeker. De schilder is Vladimir Tretchikoff en het heeft bepaald opschudding teweeggebracht in Zuid-Afrika, waar het tentoon werd gesteld. Vele blanken waren eenvoudig woedend en wilden het schilderij laten verwijderen. En daar waren de poppen weer eens aan het dansen. Beledigend vonden de discriminerende mensen het portret. En wat had de schilder nu gedaan? De huidskleur, de hoofdtooi is het enige onderscheid tussen de wederhelften en dan draagt de zwarte halve vrouw een oorring en de blanke niet. En verder is het één mens, één jong meisje dat u ernstig en gespannen aanziet. Is zo'n meisje, toevallig, ongevraagd, als een negerin geboren, dan zal zij het zwaar hebben in een leven waarin zij vernederingen zal te verduren hebben. Is zo'n meisje toevallig, ongevraagd, als een blanke geboren, dan zal zij behoren tot hen, die het nog te zeggen hebben in Zuid-Afrika en zij zal van alle voorrechten kunnen genieten. En daar zijn wij weer in het probleem van de discriminatie der rassen. Het wordt toch heus tijd, dat zij, die nog durven spreken van meerwaardige en van minderwaardige rassen de volgende dingen nog eens goed overdenken. Ten eerste dan, dat karakter, gezindheid, geestelijke eigenschappen niets met het ras te maken hebben. Ten tweede dan, dat oordelen in dezen objectief moeten zijn. Een Zuid-Afrikaner, die zo minderwaardig oordeelt over de negers is partijdig en kan niet oordelen met enige kans op een juist oordeel. En dan mag de discriminerende mens ook nog wel eens bedenken, dat alle mensen op aarde duizend maal meer dingen gemeen hebben dan verschillend en dat het mensengeslacht één is op aarde. Het humanisme kent een mensbeeld waaruit voortvloeit dat de humanist een democraat is, zo'n westerse, met stemmen en vrijheid van critiek. En uit zijn overtuiging vloeit ook voort, dat hij geen meer- of minderwaardige rassen kent.

Ongelovig of ongodsdienstig

Telkens als iemand mij, humanist, ongelovig noemt, komt er een gevoel van onbehagen over mij en protesteer ik. Ongelovig ben ik niet. Ongodsdienstig d.w.z. niet tot een of andere godsdienst behorend, ja; ongelovig, neen. Wat steekt er achter mijn onbehagen? Is het iets meer dan een persoonlijke emotionele eigenaardigheid? Ik meen van wel.

Dit spraakgebruik is afkomstig van mensen, die zich in het bezit wanen van het „ware” geloof. Zo waren tijdens de kruistochten voor de christenen de muzelmannen de ongelovigen. Zo ook kon men, in tijden, waarin de tegenstelling tussen katholieken en protestanten scherper was dan nu die verzacht is door een langdurig, nog steeds niet geheel geliquideerd politiek samengaan, dit woord aan weerskanten horen gebruiken ter aanduiding van de „dwalenden”. Zou gelovig niets anders betekenen dan „het enig ware geloof aanhangen” en zou dan bovendien vaststaan welk geloof dit was, dan zou de betekenis van ongelovig duidelijk zijn. Dan zou een humanist er niet zo veel bezwaar tegen kunnen maken, als het gebruikt werd, ofschoon hij er bepaald geen behoefte aan heeft. Maar, zo eenvoudig is het niet.

In het gewone spraakgebruik lopen in het woord geloven verschillende betekenissen, die men goed doet uit elkaar te houden, dooreen. Twee ervan stichten de meeste verwarring: geloven in de zin van iets voor waar houden, terwijl dit waarzijn niet op een voor iedereen geldige wijze kan worden aangetoond en geloven in de betekenis van vertrouwen en dus zich kunnen toevertrouwen aan, zich kunnen geven aan. Onze taal maakt het ons mogelijk te onderscheiden: wij geloven (hechten geloof), aan de juistheid (of onjuistheid) van een bewering, aan de inhoud van een levensbeschouwelijke uitspraak; wij geloven in een persoon, in een ideaal, in de mogelijkheden van de mens.

In overeenstemming hiermee kan de uitspraak: „hij is gelovig” betekenen: „hij houdt bepaalde leerstellingen over de mens, het leven en de wereld voor waar, wat – men ziet dit herhaaldelijk „een tamelijk vrijblijvende aangelegenheid is”. Maar het kan ook betekenen, dat hij leeft in een houding van vertrouwen, van zich geheel geven, een, die niet vrijblijvend is, in tegendeel consequenties meebrengt, die dan als iets, dat vanzelf spreekt, worden aanvaard.

In het eerste geval gaat het om een leer, die geacht wordt de ware te zijn. Het wordt dan een

zaak van het grootste belang, welke leer dat is en of zij zuiver bewaard blijft.

In het tweede geval gaat het om een wijze van leven, een innerlijke houding, die in doen en laten tot uitdrukking komt. Wel houdt die verband met een bepaalde levensvisie, maar die wordt niet uitdrukkelijk naar voren gebracht, die blijkt wel uit wie deze mens is en hoe hij leeft.

Soortgelijke opmerkingen gelden voor de twee betekenissen van het woord ongelovig.

De christen, die deze beide woorden gebruikt bedoelt gewoonlijk zowel het een als het ander en dat is de bron van verwarring en ellende.

De humanist is ongelovig betekent dan, dat hij zich afgekeerd heeft van de ware leer (een volkomen juiste en dus ook voor ons aanvaardbare mededeling) en *dus* kent hij niet de houding van vertrouwen, overgave en offerbereidheid, die kenmerkend is voor de gelovige (in de tweede betekenis). Dit laatste geringschattende oordeel over de levenshouding en dus over de mogelijkheden van de humanist lokt mijn protest uit en ik dacht, dat dit protest gerechtvaardigd was.

Het gaat hier niet om een puur theoretische kwestie. Integendeel. De in bepaalde kringen populaire opvatting, dat loslaten van het ware geloof tot stuurloos rondrijven en zedelijk verval moet voeren, getuigt daarvan. De mening, dat men de naaste niet waarlijk liefhebben kan, als men niet God (let wel de God van de katholieke of van een protestante theologie) liefheeft boven al, spruit uit dezelfde verwarring voort.

Daar staat tegenover, dat christenen in wie de dogmatische gebondenheid terugtreedt en het levende geloof (in de tweede betekenis) de volle nadruk krijgt er niet spoedig toe zullen komen andersdenkenden (of moet ik nu zeggen andersgelovenden) ongelovig te noemen, evenmin zullen zij lichtvaardig met het woord gelovig omgaan.

Ik meen om deze redenen, dat wij humanisten, als het nodig is duidelijk te zeggen, dat wij geen christenen zijn, onszelf ongodsdienstig, eventueel niet-christelijk kunnen noemen, maar dat wij het „ongelovig” maar moeten laten aan hen, die er behoefte aan hebben de afstand tussen henzelf en ons, anderen, zo groot mogelijk te maken. Het ligt niet op onze weg het leven te rekken van een spraakgebruik, dat aan een volstrekt onhumanistisch levensbeeld ontsproten is.

D. H. Prins

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
14e jaargang nr. 19 – 26 september 1959

Kritisch allerlei

Amsterdam heeft een politiekorps dat niet voor zijn taak – het handhaven van de openbare orde – berekend is. Het is treurig het te moeten vaststellen, maar een andere conclusie is ons inziens niet mogelijk, wanneer men de dagbladverslagen leest van de opstootjes, die een aantal op relletjes beluste jongens in de hoofdstad hebben ontketend. Het valt niet te ontkennen, dat de jodelende en op bromfietsen rondknetterende jongelui de politie tartten op een manier die geen zinnig mens zal waarderen. Maar reeds eerder hebben wij ons in deze rubriek (M. & W. van 11 april 1959) afgevraagd of het hoofdstedelijk politiekorps wel de juiste mentaliteit heeft om met succes tegen dit soort elementen op te treden. Wij kunnen ons niet aan de indruk onttrekken, dat althans bij een deel van de agenten alleen de gummiknuppel het gebrek aan werkelijk gezag vermag te maskeren. Dat de politie in hoge mate geïrriteerd raakt door het getreiter van een stelletje opgeschoten jongens, mag begrijpelijk zijn; dat zij in vele gevallen haar zelfbeheersing verliest en zelfs volkomen onschuldige voorbijgangers te lijf gaat op een manier die aan de Gestapotijd doet terugdenken, is te enen male onaanvaardbaar. Een deel van de pers, bladen als „De Telegraaf” uiteraard voorop, kan men bovendien verwijten de relletjes rondom de Dam dermate te hebben aangedikt, dat „De Groene” zeer terecht schrijft:

„De pers – en in het algemeen de wereld der volwassenen die zij vertegenwoordigt – is bezig het allerfataalste te doen: ze is bezig het woord nozem tot een eretitel te maken. Het nozemschap krijgt een zuigkracht die het in zichzelf niet heeft. Als de nozems over de middelen van het departement van oorlog beschikten zouden ze op hun beurt kunnen gaan adverteren met de slogan: „Zorg dat je er bij komt”. Maar ze hebben eigenlijk geen advertenties nodig: waarom zouden ze gebruik maken van de advertentiepagina's als de redactionele kolommen de reclame gratis brengen?”

Het Amsterdams weekblad schrijft daarover bovendien:

„De nozem is minstens zozeer het produkt van de wrok der volwassenen als van zijn eigen wrok tegen die volwassenen en hun rotwereld. De pers bevordert door haar wijze van berichtgeving deze wrok-over-en-weer. Haar prikkellectuur is er voor een deel schuld aan dat avond aan avond een stom soort volwassenen naar de relletjes gaat kijken, daarmee vlijtig de naar publiek hunkerende en op het publiek spelende nozems hun zin gevend.”

Beachtenswaardige woorden, want ongetwijfeld zijn zowel

de sensatiepers als de op sensatie beluste kijkers mede verantwoordelijk voor het wangedrag van een paar zich vervelende jongens. Het meest ernstige aspect van deze hele zaak achten wij echter het feit, dat de Amsterdamse politie zo deerlijk heeft gefaald. De „Nieuwe Rotterdamse Courant” schrijft over dat falen nog het volgende:

„Wat de politie niet is gelukt in het centrum heeft de oude buurt wel bereikt: daar durven de nozems zich niet meer te vertonen. Een charge van de „buurt” op de Dam heeft er bij hen zodanig de schrik ingejaagd, dat zij er zich wel voor wachten, op de wallen te verschijnen.

Ieder heeft er uitgebreid over kunnen lezen, want de „buurt” heeft een soort persconferentie in haar hoofdkwartier belegd, waarin zij haar optreden verdedigde. Dat is op zichzelf al een merkwaardig verschijnsel, maar nog vreemder is dat de duistere figuren wel hebben bereikt wat de politie niet vermocht: hun „gebied” schoonvegen van elementen die zij daar niet wensden. En nu moge de Amsterdamse hoofdcommissaris verklaren, dat alleen zijn manschappen de taak hebben, de orde te handhaven, in feite heeft donker Amsterdam door zijn verschijning op de Dam in het bijzonder, het recht in eigen hand genomen. In een geordend staatsbestel is deze actie, deze eigen richting (waarbij een groep onbevoegden het gezag overneemt) volstrekt ontoelaatbaar.”

Een actief „zendeling” heeft bij uw redacteur een foldertje in de bus doen glijden, waarin met behulp van bijbelteksten een „antwoord” wordt gegeven op een aantal opmerkingen die hij in zijn zendingsijver blijkbaar heeft ontmoet. Zo staat er na de opmerking: „Ik heb nooit iemand benadeeld en probeer zo goed mogelijk te leven”:

„Wij allen dwaalden als schapen.” Jesaja 53:6. „Allen hebben gezondigd en derven de heerlijkheid Gods.” Romeinen 3:23. „Indien wij zeggen, dat wij niet gezondigd hebben, maken wij Hem (God) tot een leugenaar en Zijn woord is in ons niet.” I Joh. 1:10. „Er is een geslacht, dat rein is in eigen ogen, maar niet van zijn vuil is gewassen.” Spreuken 30:12, zie ook Lucas 16:15.”

En na deze duidelijke voorlichting, volgt als antwoord op de opmerkingen: „Ik geloof dat alles in orde komt als ik maar mijn best doe” en „Het doet er niet toe, wat ik geloof, als ik het maar goed meen”:

„Als gij u niet bekeert, zult gij allen evenzo omkomen.” Lucas 13:3 en „Soms schijnt een weg iemand recht, maar het einde

daarvan voert naar den dood.” Spr. 14:12.”

Na lezing komt het ons voor, dat de dood dus uitsluitend aan de niet-gelovige mens is voorbehouden, wat ons ongeloofwaardig lijkt. Maar mocht men onze nijvere zendeling toevoegen: „God is een God van liefde. Hij kan toch de mens die Hij schiep niet naar de hel zenden”, dan zal hij u antwoorden:

„God is een God van liefde, maar ook een God van toorn. „De bozen worden bewaard ten dage des verderfs.” Job 21:30. „Want de grote dag des toorns is gekomen en wie kan bestaan?” Openb. 6:17. Zie hierover ook de Schriftgedeelten: Rom. 2:5, Psalm 2:5 – 78:31 – 110:5, Spr. 11:4, Rom. 1:8, Joh. 3:36. De toorn Gods komt over de kinderen der ongehoorzaamheid, Col. 3:6, Ef. 5:6, zie Openb. 14:10, 19, 16:1, 19:15, 11:18. „Doch de Here is de waarachtige God... voor Zijn toorn heeft de aarde en de volken kunnen Zijn gramschap niet verdragen.” Jer. 10:10 zie Exodus 22:24, Ezech. 21:31, 32-22:21, Hosea 5:10.”

Wij zijn niet overtuigd, maar mocht u nu niet willen geloven, dat er een hel bestaat, zie dan waarop wij worden vergast:

„De goddelozen keren terug naar de hel.” Ps. 9:17. „En toen hij in de hel zijn ogen opsloeg onder de pijnigingen...” Lucas 16:23, Matth. 5:29, 23:15, Openb. 20:14, 1:18, II Petr. 2:4, Jes. 5:14. Zie speciaal Jes. 14:9. „Wie onzer kan verkeren bij een eeuwige gloed.” Jes. 33:14, „En dezen zullen heengaan naar de eeuwige straf.” Gaat weg van Mij, gij vervloekten, naar het eeuwige vuur, dat voor den duivel en zijn engelen bereid is.” Matth. 25:46, 41. „En de rook van hun pijniging stijgt op in alle eeuwigheden.” Openb. 14:11, 20:15, Luc. 16:23, 36.”

Een onplezierig vooruitzicht.

Voor die Verbondsleden die wel eens iets te klagen hebben over de „hoge contributie, knipten wij nog een berichtje uit „Het Parool”:

„De Westduitse r.k. bisschoppen hadden hun gelovigen opgeroepen om zich in de vastentijd aanzienlijke beperkingen op te leggen en het geld dat zij overhielden op Pasiezondag af te dragen voor de bestrijding van honger en maatschappelijke ellende in Afrika en Azië. Opbrengst: 3 miljard mark. Het lijkt ongelooflijk, maar wij lezen dit bedrag in de r.k. „Bazuin”, het geloofwaardigste van alle Nederlandse r.k. bladen.”

Misschien kan dit bericht u aanleiding geven ook eens een bedrag – het hoeft geen drie miljard te zijn – over te maken aan het Steunfonds Praktisch Humanisme (postrekening 14632 t.n.v. H.B.U. in Den Haag), een fonds waaruit zoveel werk met zo weinig middelen moet worden bekostigd.

Nog een berichtje over geld. De Hervormde Kerk vraagt op het ogenblik ½ % van het jaarsalaris van haar gelovigen (van de belijdende lidmaten wordt dat bedrag zelfs per „aanslag” ingevorderd) voor de bouw van 160 nieuwe kerken. In een van de advertenties die aan deze actie zijn gewijd, vonden wij, dat deze kerken niet alleen middelpunten van evangelieprediking moeten zijn, maar ook

„Tekenen van het besef dat zonder God, die liefde, recht en waarheid is, het menselijke leeg en ongezegend blijft.”

Een vrij beledigende opmerking, naar het ons voorkomt, aan het adres van die mensen die ook zonder God aan hun leven inhoud weten te geven, en een voorbeeld van de aanmatiging die in die kringen nog maar al teveel voorkomt.

Sonnet

Gezwinde grijsard die op wakkre wielen staag
De dunne lucht doorsnijdt, en zonder zeil te strijken,
Altijd vaart voor de wind, en ieleda na laat kijken,
Doodvijand van de rust, die woelt bij nacht bij daag;

Onachterhaalbre tijd, wiens heten honger graag
Verslokt, verslindt, verteert al wat er sterk mag lijken
En keert, en wendt, en stort staten en koninkrijken;
Voor iedereen te snel, hoe valdtij mij zo traag?

Mijn lief, sinds ik u mis, verdrijve' ik met mishagen
De schoorvoetige tijd, en tob de lange dagen
Met arbeid avondwaarts; uw afzijn valt te bang.

En mijn verlangen kan de tijdgod niet bewegen.
Maar 't schijnt verlangen daar zijn naam af heeft gekregen,
Dat ik den tijd, die ik verkorten wil, verlang.

Uit: Hooft, Poëzie (Landjuweel-bloemlezing);
Haarlem (H. D. Tjeenk Willink & Zoon N.V.) 1954.

Vertekend beeld van Humanisme¹

De kennismaking met de eerste pagina was veelbelovend. In het woord vooraf vertelt de auteur, hoe hem uit een gesprek tussen humanistische en christelijke jongeren bleek „van welk belang het is in ons verdeelde vaderland, dat wij niet over maar met elkaar spreken”. Inderdaad met elkaar spreken en trachten elkander te verstaan is dringend nodig, mits, ook dit was ik met de schrijver eens, men niet de illusie koestert tot een synthese te komen.

Maar bij het verder lezen bekreep mij een gevoel van teleurstelling. Ds. van Steenberghe had toch over en niet met de humanisten gesproken. In het beeld, dat hij tekent, vind ik mijzelf niet terug, waar hij mij het meest nabij had moeten komen, in dat van de religieuze humanist, nog minder dan in de algemenere beschouwingen.

Hoe moet ik hier nu op reageren? Ik kan niet alles recht zetten, wat hier, onopzettelijk, scheef getrokken is. Ik volsta dus met de misverstanden te signaleren, die bij meer mensen voortleven.

Het eerste hoofdstuk „Het ideaal van de harmonische mens” was mij al een steen des aanstoots. Dat gaat niet over de humanist van deze tijd, maar over Socrates, voor de schrijver het voorbeeld van de harmonische mens. Maar hoe wordt die getekend? Als de man, die tot op het moment, waarop hij de gifbeker rustig uitdrinkt... kalm en onbewogen met zijn leerlingen spreekt... De dood mag de harmonie van dit bestaan onder geen voorwaarde verstoren. Dit betekent, dat het leven van alledag... de deur gewezen wordt: vrouw en kinderen, die wenend afscheid komen nemen, moeten na enige tijd weer vertrekken, omdat man en vader zijn laatste ogenblikken wil gebruiken om zich met zijn leerlingen aan het hoger leven te wijden... Menselijke aandoeningen... kunnen slechts verwarring stichten in de gemoederen van hen, die het hogere leven zoeken”. Daar wordt dan Jezus tegenovergesteld, die in zijn stervensuur mens blijft, de bittere roep „Mijn God waarom hebt gij mij verlaten”? laat horen. Maar „in de beslissende ogenblikken... wordt de moeder van Jezus niet als overbodig weggezonden. Hij zorgt nog voor haar door Johannes in zijn plaats als zoon aan te wijzen”.

Eerst de opmerking: Hoe is het mogelijk, dat iemand, die Socrates uit de dialogen van Plato heeft leren kennen, het ontroerende slot van Phaidon² op deze wijze kan weergeven en in dit licht kan plaatsen. Dan de voor de hand liggende vraag: „Waarvoor dient nu dit alles?” Het is om een contrast te doen.

Leven in harmonie

In het volgende hoofdstuk „Het disharmonische in de mens” wordt het ideaal van de mens, die met zichzelf en de wereld in harmonie leeft (deed Socrates dat?) onhoudbaar genoemd. „Het werkelijke menselijke bestaan is rauw, vol

van disharmonische klanken”. En dan komt de moderne humanist ten tonele. Als de harmonische mens tegenover de zoveel reëlere christen, die de voor de mens wezenlijke disharmonie kent? Neen, de schr. maant tot voorzichtigheid: „Ook de humanist kan tot op zekere hoogte weet hebben van een verscheurdheid in het menselijk wezen”. De schrijver wijst dan op een woord van Goethe (Twee zielen wonen, ach, in mijne borst), dat aan Paulus doet denken („als ik het goede wil doen is het kwade bij mij aanwezig”³), maar voegt er aan toe: „Paulus duidt op een verscheurdheid van een geheel ernstiger aard dan een humanist ooit kan bedoelen”. En dan valt het woord zonde, dat wijst op de kloof tussen de bijbelse openbaring en iedere humanistische gedachtenwereld.

Ik zal deze kloof niet dempen, maar ik wil die wel van wat dichterbij bezien. Iets zeer wezenlijks wordt hier n.l. niet aangeroerd. Het geeft te denken, dat mensen van uiteenlopende geestelijke komaf tot overeenkomstige uitlatingen komen, als zij spreken over wat hen werkelijk benauwt. Dan gaat het immers om het zelf doorleefde. Het schrijnend besef van telkens weer tekort te schieten, het leed om een afscheid voor altijd, vertwijfeling, angst voor de ondergang, daarvan kunnen wij met elkaar spreken, indien dit niet geschiedt langs de omweg van een in dogma's vastgelegde overtuiging. (Zo vonden in de bezettingstijd mensen in nood elkander, die in een discussie nooit tot dat wederzijds begrip gekomen zouden zijn.) Het is de verklaring van het doorleefde, de uitleg, die men er aan geeft, welke de mensen dan weer uit elkander drijft. En dit wordt bijna onherstelbaar, als die uitleg de enig ware geacht wordt.

Mijn voornaamste bezwaar tegen dit begin is echter, dat door van het drogbeeld van Socrates uit te gaan en door het aarzelen: de humanist kan tot op zekere hoogte ook weet hebben van het disharmonische in mens en wereld, de misvatting, dat in het humanisme een oppervlakkig vooruitgangsoptimisme voortleeft, weer voedsel krijgt.

Eigen maatstaf

Op tal van plaatsen blijkt, dat het de schrijver niet gelukt zich in de humanistische geestesgesteldheid te verplaatsen. Onmiddellijk wordt de aan het eigen geloof ontleende beoordelingsmaatstaf aangelegd en dan is het gemakkelijk te voorspellen, wat er uit komt. Dan ziet hij de humanist als iemand, „die de vraag naar God zeer bewust en op de meest radicale manier heeft afgesneden” in plaats van als de mens, die met de persoonlijke drieëne God der geloofsbelijdenis niets weet aan te vangen en die, wil hij eerlijk blijven tegenover zichzelf en anderen, daar de consequenties uit moet trekken. Dan ziet hij dit als een teken van het menselijk tekort: hoogmoed, eigengereidheid, onverschilligheid, zelfgenoegzaamheid, terwijl het voor de

De Humanistische Luisterkring

telde op 18 september 1959:

20.276 leden.

Was u, uw buurman, uw vriend

daar ook al bij?

oprechte humanist, wie uiteraard deze menselijke gebreken niet vreemd zijn, een eis is van waarachtigheid uit te spreken, dat hij dit niet geloven kan.

Ander voorbeeld. Bij het bespreken van onze beginselverklaring stuit de auteur op de woorden verantwoord en verantwoording, woorden, die z.i. „in een zuiver humanistische mensbeschouwing niet thuis horen”. Waarom niet? „In het woord verantwoording laat zich zonder moeite het woord antwoorden terugvinden. Antwoorden nu kan alleen hij, die eerst het woord van een ander vernomen heeft”. Dus: zich verantwoordelijk weten tegenover een ander, eventueel tegenover God, dat kan, verantwoord zijn tegenover zichzelf, dat niet. Ik laat de vreemdsoortige, verwarring stichtende logica van deze argumentatie met rust, wijs daartegenover liever op de ervaring, ik dacht een algemeen-menselijke ervaring, dat ik, door te doen wat ik moet doen, met mijzelf in het reine blijf. Weer word ik mij dan bewust: om in dergelijke vragen tot helderheid te komen, moet ik zo nauwkeurig mogelijk trachten te zien, hoe het in mij toegaat en daarbij mij niet laten beïnvloeden door welke vooropgezette theorie ook. Ook voor het verstaan van de ander is dit nodig.

Zo had ik dus herhaaldelijk onder het lezen van dit boek de neiging de schrijver toe te roepen: probeer toch te begrijpen, hoe het er bij ons van binnen uitziet, los van hoe het naar uw inzicht behoorde te zijn. Dan eerst wordt een echt gesprek mogelijk, dan zal het beeld, dat te voorschijn komt niet, althans veel minder vertekend zijn. Dan ook ontdekt men, dat er in ons mensen ook veel overeenkomstigs leeft en dat dit overeenkomstige niet alleen schuilt in wat er aan ons ontbreekt.

Pr.

¹ N.a.v. J. P. v. Steenberghe, *Het Humanisme een uitdaging voor de kerk*, Uitg. H. Veenman en Zonen, Wageningen, 1958.

² Zie Plato's *Eerito* gevolgd door de dood van Socrates vert. Loenen.

³ Bijna woordelijk ook zo al eerder bij Evidius: „ik zie het goede en keur het goed, maar ik volg het kwade”.

Steunfonds Praktisch Humanisme

In 1958 vroegen drie duizend buitenkerkelijken hulp in hun geestelijke moeilijkheden aan een geestelijk raadsman of ziekenbezoeker van het Humanistisch Verbond.

Dit werk kost geld. – Het Steunfonds wil daarvoor zorgen en kan dat, mits het ook op Uw steun mag rekenen.

Postrekening 14632, Hollandsche Bank-Unie N.V., Den Haag, t.g.v. Steunfonds Praktisch Humanisme

Al dan niet pretentius

In mijn kronieken heb ik zo vaak het woord pretentius gebruikt, dat het tijd wordt na te gaan, wat ik daarmee bedoeld heb. Het gekke is, dat pretentius als een losstaande waarde-ring wordt gebruikt – en niet alleen door mij –, net alsof het de dichter (de componist etc.) wordt kwalijk genomen dat hij er veel pretenties op na houdt en alsof er nooit iets boven het pretentieloze zou gaan. Dat is me veel te stellig.

Ik vind de gedichten uit Hans Andreus' *Muziek voor Kijkdieren* enorm leuk. Ze zijn speels, lichtvoetig en vrolijk. Nu wil ik de Kijkdier-muziekjes wel pretentieloos noemen, als daar maar niemand een spoor van depreciatie in leest. Van Andreus' pretentie weet ik trouwens niets en wil ik ook niets weten, zolang ik plezier heb in zijn gedichten. Misschien hebben ze wel een pretentie waar ik overheen gelezen heb of misschien pretenderen ze juist niets anders dan lichte versjes te zijn. In dat geval is de „bedoeling” van de dichter (hier wel erg bewust gedacht; Andreus is waarschijnlijk helemaal niet van een plan uitgegaan) gedekt door de indruk die zijn versjes op mij maken. Pretentie en uitwerking kunnen nu tegen elkaar geschrapt worden, zonder dat er een rest overblijft.

Dat is anders, wanneer ik neiging krijg om de verzen vanaf het balkon den volke toe te galmen of tussen de regels: hop hop, toe nou, ach nee, ach ja, ach zo, goedenmorgen, gegroet, kom kom, jasses, engerd, dieperikje, denkerdje, zwammerdje of dufneusje te lezen. Op die momenten is er kortsluiting tussen dichter en kroniekschrijver. Al lezende heb ik de indruk gekregen, dat ik het allemaal Heel Biezonder had moeten vinden. Ik ben echter jammerlijk nuchter gebleven en heb slechts de pretentie van de dichter menen te ontsluiëren. Die pretentie is interpretatie. Zelden kan ik, bv. door aanwijzingen van de dichter zelf, in goede trouw zijn pretentie objectief vaststellen. In een geval van kortsluiting waarin ik op de één of andere wijze lucht van de pretentie van de dichter gekregen meen te hebben, luidt mijn oordeel eigenlijk, dat de door mij zus-en-zo geïnterpreteerde pretentie van de dichter geen indruk op me heeft kunnen maken. Tegenover pretentie staat nu te weinig uitwerking en er blijft pretentie over. De verzen zijn pretentius.

En als ik nu de pretentie van de dichter verkeerd interpreteer? Dan verwijt ik hem dus dat een pretentie, die meer de mijne dan de zijne is, niet in overeenstemming is met zijn uitwerking. Dat is niet keurig netjes logisch, dat is nogal wieses. Overigens kan ik de dichter dan nog achteraf een klungel noemen, omdat hij zijn pretentie niet duidelijker etaleert. Door op die manier de schuld af te schuiven, misken ik dan de mogelijkheid, dat ik, behalve bot of warhoofdig, voor bepaalde poëzie ongevoelig kan zijn. Ik geef een negatief oordeel (en terecht, want de desbetreffende verzen doen me niets), maar de argumentatie pretentius berust *dan* op mijn blind- en doofheid, waar ik zelf geen weet van heb.

Kleine aanleiding

Deze hele tirade over de pretentie van dichter en kroniekschrijver, brak los naar een wel zeer kleine aanleiding. Bij De Beuk in Amsterdam is een gedichtenbundel uitgekomen van *Johan van der Bol*, die dezelfde titel draagt als het eerste gedicht eruit: *De vogel in de wachtkamer*. Hier volgt het titelgedicht:

*In de wereld van het wachten
leeft een mens van zijn gedachten
verdrinkend in een zee van onbehagen,*

Kroniek der poëzie

door

S. R. Juliard

*omdat hij de overzijde van zijn vragen
niet kan zien –. Eens zal hij misschien
ontwaken, als een kind tussen bloemen,*

*– helder en doorschijnend –, en met zijn
tere droomvleugels de sterren aanraken
als een vogel – zeldzaam en verdwijnend –.*

Van der Bol geeft met dit gedicht, niet één van de geslaagde uit de bundel, de houding van de dichter aan en daarmee een bepaalde pretentie. De toon van zijn gedichten is eveneens afwachtend, geresigneerd en koel, de toon van iemand die van zijn gedachten levend, de overzijde van zijn vragen niet kan zien. Die toon maakt het gebruik onmogelijk van grote woorden en beeldspraak-erupties, die doordat ze cliché's zijn, twijfel oproepen aan de echtheid van gevoelens en de lezer eerder overspoelen dan hem ontroeren. Van der Bol zag kennelijk het gevaar, dat zijn gedichten té koel zouden worden en geen enkele emotie meer zouden overbrengen. In *De stem aan de voordeur* lees ik tenminste:

*De stem van het daglicht
dreunt door dit lied en
vraagt: tot waar en hoever
tot waar en hoever strekt
het zich uit wat je zegt;
tot deze stalen voordeur
of tot het hart erachter?*

Fijne gedichten

Ik beantwoord de vraag met: tot het hart erachter. Dit soort gedichten eerder dan het goetier en gerammel van aandachttrekkende = argwaanwekkende experimentelen bijvoorbeeld. In zijn bundel staan een paar fijne gedichten, waarvan *Extremistisch* er één is:

*Met fijnbesnaarde handen botst het voorjaar
tegen de Schotse ruiten en het vlasgele glas
van de zomer, langzaam en lachend laat het
zonlicht gezichten en bloemen verbranden –,
en brengt wat verschroeide aarde in kaart.*

Of zijn bundel „een belofte voor de toekomst” inhoudt? Bij een bespreking ben ik erg geconcentreerd op de paar bundels, die ik onder handen heb en die vergelijk ik onderling. Als ik Van der Bols verzen tot de betere reken, vergelijk ik hem alleen met wat ik de laatste tijd onder ogen heb gehad aan nieuwe uitgaven. Dat Van der Bol een poëtisch talent zou zijn, die vele verzenbundels van ongekende poëtische kracht zal publiceren, geloof ik niet. Maar in de tijd, dat de poëzieoogst allerbedroevendst is, behoort Van der Bol's bundel tot de plezierige uitzonderingen.

Waarom nu het verschil zit, waardoor de verzen van Van der Bol me wel aanspreken en die van *H. P. Plantenga* (*De verworden wereld*, De Beuk, Amsterdam) niet, kan ik moeilijk onder woorden brengen. Ik pleeg me er in dergelijke gevallen vanaf te maken, door de gedichten

een gebrek aan spanning te verwijten, maar dat zegt de lezer niets, zolang ik niet met voorbeelden duidelijk kan maken wat ik bedoel. En dat kan ik niet

Plantenga is waarschijnlijk arts, althans iemand die veel met patiënten in aanraking komt en de in hen verworden wereld. Eén van zijn gedichten heet *Operatie-patiënt*:

*Pijn trok op in legers,
Legers frontsoldaten, mitrailleurs,
Mortieren, vlammenwerpers, tanks,
De heuvel op,
Waarachter zij stond – slapende.*

*Op de top.
Pijn spalkt haar oogleden open,
Haar blik loopt vol van angst.
Zij slaat de rode strijdvlag toe
En vouwt zichzelf dicht.*

*Pijn trok op in legers,
Legers frontsoldaten, mitrailleurs,
Mortieren, vlammenwerpers, tanks.
Pijn joeg de heuvel af
En vond haar – levenloos.*

En Pijn vervloog.

Veel te veel

Ik heb dit gedicht eerlijkheidshalve geciteerd voordat ik er enig commentaar op gaf. De lezer kan nagaan, hoe hij op het gedicht reageert zonder mijn invloed te ondergaan. Ik reageer er zo op: *legers frontsoldaten, mitrailleurs, mortieren, vlammenwerpers, tanks* hou toch op, het is veel te veel. *Pijn trok op* is me al meer dan voldoende, waarom die hele troep woorden erbij? *De heuvel op, waarachter zij stond – slapende*, waarachter zij sliep dus. Waarom moet ze staande slapen, nee: staan – slapende? Dat is me onduidelijk. *Op de top*. Ach jee, op één regel bovenaan. Dat lees ik als een vreselijk geïsoleerde regel; op de top krijgt een enorme nadruk. *Op de top*, lees ik, klopperdeklop. Nu ontsteekt misschien een lezer in toorn, omdat je op die manier wel alle gedichten belachelijk kunt maken, ook de paar, die een zekere graad van heiligheid voor mij bezitten. Mijn enig verweer is, dat het – gedeeltelijke doof- en blindheid, die ik toch niet zelf onderkennen kan, daargelaten – voor mij juist een criterium is. Ga ik gedichten zo commentariërend lezen, dan maken ze bitter weinig indruk op me, terwijl ik met fijne gedichten ook wel allemaal onzin uithalen kan, maar het eenvoudigweg niet doe, omdat het gedicht mij direkt te pakken heeft. Vind ik een gedicht *Negro-spiritual*, dat zo begint:

*Dat is het bestaan:
Een drie-kantig gevang:
Muur tijd, muur plaats,
Muur dagelijks brood.*

dan gaan al mijn haren direkt overeind. Ja Plantenga, denk ik dan, man, vertel eens wat het bestaan is. Wel wel, *een driekantig gevang, muur tijd, muur plaats, muur dagelijks brood*, beperkte ruimte, man, stap toch eens op de fiets en laat je doorwaaien. Het is de burgermans nuchterheid op en top: mij kan je niet belazeren, Plantenga, daar ben ik te nuchter voor, ik doe al jaren in koffie en mijn adres is Lauriergracht 37. En die nuchterheid permitteer ik me toch, omdat ik me niet al van te voren voor deze gedichten heb afgesloten (wat zij, de Droogstoppels meen ik, wel doen) en omdat ik meestal wel gevoelig ben voor poëzie. De mogelijkheid van mijn doof- en blindheid tegenover Plantenga blijft natuurlijk bestaan. Om hem voor dat geval nog enig recht te doen wervaren en de lezer wat meer materiaal te ge-

Vervolg op pag. 10

In en Om

het Humanistisch Verbond

Mededelingen voor de leden / no. 6

Naar de 25.000

Bovenstaand opschrift is in staat misverstand te wekken. Niemand zal in twijfel trekken, dat we er een aantal leden mee bedoelen, maar het kan slaan op het Verbond én op de Luisterkring. Het verschil is echter, dat, hoewel een dergelijk cijfer voor het Verbond beslist niet tot de onmogelijkheden behoort, het bereiken daarvan nog niet voor de deur staat, maar dat het aantal aanmeldingen voor de kring van luisteraars naar het humanistische woord zich in die richting beweegt en met een beetje inspanning ook spoedig bereikt kan worden.

Over dat ledental van het Verbond willen we toch nog wel iets zeggen. De groei is in 1958 geremd door de nieuwe contributieregeling, die bovendien net viel in de periode, die in de annalen der geschiedenis met het fraaie woord „bestedingsbeperking” aangeduid zal worden. Maar we hebben uit de cijfers van de laatste maanden de indruk, dat er weer schot in komt, al gaat het dan nog niet met sprongen omhoog. Er zijn echter gemeenschappen, die in de afgelopen maanden een toename van het ledental met 10 pct. mochten boeken; waar dan ook voor gewerkt is. Het kan dus, indien men er maar wat moeite, niet eens zo heel veel, voor doet.

Voor ons zelf zijn we er van overtuigd, dat ook de actie voor de Humanistische Luisterkring er niet vreemd aan is. De naam van het Verbond is overal in het nieuws geweest, in de kolommen van vele kranten zijn heftige debatten uitgevochten over ons recht op gelijke behandeling, en daarbij is ook over de toenemende betekenis van het humanisme het nodige gezegd.

Het is overigens opmerkelijk, dat men zich in de kringen van buitenstaanders over de voorgenomen aanslag op ons kwartiertje dikwijls meer heeft opgewonden dan vele leden van het Verbond zelf. Dat komt misschien, omdat men zich niet goed kan voorstellen, na al die jaren van regelmatige zondagmorgentoespraken, dat dit instituut zou kunnen verdwijnen. We hebben nu al zo lang van de gastvrijheid van de omroeporganisaties genoten, waarom zou dat nu ophouden?

Het is natuurlijk denkbaar, dat ook als onze wens naar eigen zendtijd op gelijke voet als de kerken niet wordt ingewilligd, er een vorm wordt gevonden die het mogelijk maakt, het geliefde kwartiertje te handhaven. Maar daar mag men beslist niet op rekenen en daar gaat het ook helemaal niet om. Het beslissende feit is,

dat in het ingediende ontwerp-omroepbestel er geen plaats voor is, dat er weer discriminatie is toegepast en dat uitzendingen, die voor honderdduizenden iets betekenen onmogelijk dreigen te worden gemaakt. Daartegen gaat ons protest en om dat protest vorm te geven, is de Humanistische Luisterkring opgericht. Een getal van 25.000 leden, hoe verheugend ook na enkele maanden van actie, is niet in overeenstemming met het getal luisteraars. We zijn er van uitgegaan, dat niet alleen ieder lid van het Verbond zich zou aansluiten, wat overigens nog niet eens het geval is, maar dat het tot de mogelijkheden behoorde, dat deze leden ook er vijf voor de Luisterkring zouden winnen. De naam van de actie „Geef ons de vijf” duidt dat voldoende aan.

De gemeenschapsbesturen weten sedert enige tijd, wie er in hun gemeenschap lid is en wie niet. Er mag op vertrouwd worden dat men alles in het werk zal stellen om in eigen kring het getal op te voeren en eventuele bezwaren te weerleggen. Want die blijken er hier en daar nog te bestaan tegen toetreding. Eén daarvan hebben we hierboven al besproken, men ziet de noodzaak er niet van in, want het zal zo'n vaart wel niet lopen. Als men dan maar bedenkt, dat het hier ook gaat om het prestige van het Verbond!

Bezwaar nummer twee ligt, hoe gek dat misschien ook klinkt, op financieel gebied. Lid worden van de Luisterkring betekent een verkapte contributieverhoging van, schrik niet, f 1 per jaar. Dat abonnee's op het Woord van de Week die gulden weer terugontvangen door verlaging van de abonnementsprijs van vier op drie gulden, wordt daarbij vergeten.

Durft iemand echter werkelijk in ernst te beweren, dat die twee cent per week hem ervan weerhouden lid te worden? En hoe stelt men zich eigenlijk de financiering van deze actie voor? Heeft men enig idee, wat zelfs zo'n bescheiden poging tot publiciteit, die paar schuchtere advertenties, het inschrijven van leden en de daaraan verbonden administratieve werkzaamheden wel kosten? We zullen graag te zijner tijd eens een overzicht verstrekken van alle daaraan verbonden kosten, maar het valt ons menigmaal op, hoe tal van leden dit soort zaken onderschatten. Laat men maar eens bij een bevriende zakenman gaan informeren, wat een beetje behoorlijke reclamecampagne wel kost.

We twijfelen er niet aan, dat als we gebruik konden maken van de moderne middelen der publiciteit en er dan ook nog liefst een prijsvraag aan konden verbinden, het ledental van de Luisterkring enige malen groter zou zijn dan op dit ogenblik. Maar we dachten ook, dat het niet nodig is, als tenminste ieder lid begrijpt waarom het gaat. Want het kost niet de minste moeite om iemand te bewegen zich aan te sluiten, u hoeft er geen zware gesprekken over te voeren, alleen maar hier en daar aan te belen.

We willen hier nog eens afdrucken, wat onze voorzitter op het Rotterdamse congres heeft gezegd:

„Vandaag gaat een oproep uit tot het stichten van een humanistische luisterkring. Geen nieuwe omroepvereniging, maar een groep van vrienden van het humanistische woord in de radio. Voor één gulden kan ieder, die dit woord niet uit de radio missen wil, zich aansluiten. Ik verwacht dat het er duizenden zullen zijn. Neen, tienduizenden! Als elk lid er vijf aanbrengt, dan zijn we op de goede weg. Men heeft ons uitgedaagd. Men wil ons verdrijven van een terrein, waarop wij nu meer dan twaalf jaar gewerkt hebben, waarop wij een taak, een zegenrijke taak vervullen voor honderdduizenden. De Luisterkring is daarop het antwoord. Deze actie doet een beroep op al onze vrienden. Van nu af aan is voor ons de allereerste taak: vijf leden van één gulden voor de Luisterkring. Van nu af aan is ons devies: Geef ons de vijf! Want met die handen moeten wij het werk doen.”

Die 25.000 zullen er wel komen. Maar het kunnen er veel meer zijn, en daar kan ieder van ons het zijne toe bijdragen.

Th. P.

Een nieuwe uitgave

Dezer dagen is van de pers een nieuwe uitgave van het Verbond gekomen. Schrijver is onze algemeen voorzitter, Dr. J. P. van Praag en de titel luidt: „De dag ligt nog voor ons”. De schrijver noemt het een schets van een humanistisch wereldbeeld. We menen dat aan dit eenvoudige geschrift grote behoefte bestaat, niet alleen om door ieder lid gelezen te worden en aan belangstellenden ter hand gesteld, maar ook omdat het uitstekende discussiestof bevat voor onze gespreksbijeenkomsten.

Vraag er uw besturen naar, zij nemen graag bestellingen op!

De H.J.G. en haar plannen

In het vorige nummer van „In en Om” heeft een artikel gestaan onder de titel „Wat gaan ze doen?” We drukten toen een beschouwing af, die we hadden aangetroffen in het blad van de H.J.G. „De Libertijn”, van de hand van twee H.B. leden van die organisatie, Hartemink en Thoomes. Hoewel we uitdrukkelijk vermeldden, dat het betreffende artikel van 2 H.B. leden was, stelden de schrijvers er prijs op, dat we er nog eens op wijzen, dat het hier een particuliere opvatting betrof en geen mening van het gehele hoofdbestuur. Aan dat verzoek is hiermede voldaan.

Zorgt er voor, dat iedere luisteraar naar het humanistische woord lid wordt van de Humanistische Luisterkring. Ook uw huisgenoten.

Levensavond onder geestverwanten

Toen ik nadacht over problemen van bejaardenzorg, het onderwerp waarover ik met u zal spreken, herinnerde ik mij een poos geleden een voor mijn gevoel bijzonder fraaie schets te hebben gelezen van de ouderdom.

De beschrijving was van de hand van Prof. Rümke, die de gegevens daarvan ontleende aan een boek van Stanley Hall, die zijn ervaringen had opgeschreven toen hij zelf de 70-jarige leeftijd had bereikt. Het beeld dat hij opriep zag er ongeveer als volgt uit: Het seizoen is gesloten, maar men is nog gebleven. Het is wel leeg geworden, vele oppervlakkige kennissen die men gemaakt heeft, ook goede vrienden, zijn al vertrokken. Met de enkele mensen die er nog zijn, ontstaat een merkwaardig gemeenschapsgevoel. Men is alleen, gelegenheid tot verstrooiing is er niet meer, men kan niet meer in de wereld uitgaan. Deze onverbiddelijke onmogelijkheid wordt misschien aanvaard, hoewel na enig moppen, waarom die of die gelegenheid niet kon openblijven. Het weer wordt killer. Hield men tevoren geen rekening met de temperatuur van het water als men aan zee was, nu moet men de goede dagen uitzoeken. Deze aanvaarde beperking der mogelijkheden, geeft een ongekend gevoel van vrede, dat men in het volle seizoen niet kende.

Er is een diepere rust gekomen, de mens keert zich meer en meer naar binnen, hij mijmert over het afgelopen seizoen, hij ziet de betrekkelijke waarde van allerlei genoegens. Niet alleen brengt hij zijn tijd door met terugkijken, er ontstaan ook plotseling nieuwe belangstellingen. Hij leest meer, hij geeft zich meer tijd te denken over problemen, die hij slechts vluchtig voorbijging. Nieuwe inzichten dagen in hem op. De interessen worden zuiverder en meer algemeen menselijk. Hij gaat zich interesseren voor de levens van de bevolking om hem heen. In het gewoel van het seizoen had hij er niet veel oog voor gehad. Hij ziet een echtheid in de eenvoudige levens die hem vroeger ontging.

Heeft hij het voorrecht niet alleen te zijn gebleven, maar is hij na de sluiting van het seizoen samen met de vrouw die zijn leven deelt, dan ontstaan er andere gesprekken en vernieuwde belangstelling voor het leven van de ander. Ook daarin niet afgeleid door het geroes van het hoogseizoen, bereikt hij nu dieper inzicht en toenadering. Komen vrienden of kinderen een enkele maal op bezoek, ook dan, in deze eenzaamheid wekt dit een andere vorm van beleving. De man, die eerst erg tegen de grauwe eentonigheid van deze dagen opzag begint langzamerhand in de nieuwe ervaring een geheel nieuw plezier te krijgen. Hij spreekt er misschien wel teveel over, hij prijst het na-seizoen als het beste van alle tijden, hij overdrijft een beetje en ziet niet geheel zuiver meer hoe het leven te voren was. Maar wat geeft dat; hij leeft, op een nieuwe manier.

Tot zover de ouderdom gezien door de ogen van Stanley Hall. Het geeft een beeld van de oudere mens die in staat is in de periode van grotere eenzaamheid in zijn leven vrede en geluk te vinden.

Het lijkt mij onze plicht, er naar te streven voor een ieder in deze levensperiode een dergelijke ontwikkelingsgang mogelijk te maken. Noodzakelijk daartoe is natuurlijk de bevrijding van de zorg voor het dagelijks brood en van de angst voor gebrek aan verzorging bij ziekte en invaliditeit. Maar het is net zo noodzakelijk het geestelijke klimaat te scheppen waarin rust en vrede kan worden gevonden.

Het is nog niet lang geleden dat – min of meer – vanzelfsprekend de oudere mens in het gezin van zijn naaste familie werd opgenomen. Onze nog geldende burgerlijke wetgeving gaat er

ook nog van uit dat men zich van de zorg voor de naaste verwant kan kwijten door deze in zijn eigen huis op te nemen.

Nu wil ik bepaald niet zeggen dat op deze manier het zo even geschetste ideale beeld niet zou kunnen worden bereikt. Het dagelijkse contact, in het gezin met kinderen, kleinkinderen kan voor alle betrokkenen veel waardevols leveren. Maar de moeilijkheden die bij langdurige voortzetting van dergelijke situaties kunnen ontstaan moet men beslist niet onderschatten.

Men spreekt tegenwoordig veel over het bejaardenprobleem. Hoe komt dit?

De mensen worden steeds ouder en dus komen er steeds meer oudere mensen. De validiteit en de inschakeling in het arbeidsproces wordt zoveel mogelijk bevorderd. Er wordt naar gestreefd, de oudere mensen zolang mogelijk onafhankelijk te houden.

De bewegingsmogelijkheden van de jongere mensen over de gehele wereld zijn enorm toegenomen. Families waarvan de leden verspreid over de aardbol wonen zijn niet zeldzaam. Maar bovenal schept de zorg voor de huisvesting zelfs voor kleine gezinnen de grootste problemen.

Wat kunnen wij nu doen om te trachten de bejaarde mens een zo gelukkig en vredig mogelijke levensavond te bezorgen? Het allereerste begin daarvan is de zorg voor een doelmatige huisvesting en verzorging.

Ik moet u nu – al zal ik mij daarin tot het uiterste beperken – enkele getallen noemen ter illustratie van de omvang van deze taak. Er zijn omstreeks 900.000 inwoners van ons land ouder dan 65 jaar. Indien ik er nu eens vanuit ga dat 10 pct. (een lage schatting) daarvan in moeilijke omstandigheden leven en niet op andere wijze kunnen worden verzorgd, dan zijn er omstreeks 90.000 bejaarden die dringend wachten op de nodige huisvesting en verzorging. Het aantal op dit ogenblik in z.g. rust- en pensioenhuisen beschikbare plaatsen belooft ongeveer 67.500, zodat er al 22.500 plaatsen tekort zijn. Als we dan rekening houden met een te verwachten toename van de bevolking, dan zouden er volgens de deskundigen op dit terrein in 1970 een 30.000 en in 1980 ruim 50.000 plaatsen ontbreken. Hier komt nog bij dat werkelijk niet kan worden gezegd dat de 67.500 beschikbare plaatsen alle voldoen aan de eisen die wij daarvoor zouden moeten stellen. Ik denk hierbij b.v. aan die huizen en instellingen waarin de bewoners vaak met een aantal personen in te kleine ruimten, zowel overdag als 's nachts moeten verblijven, en waar de mogelijkheden tot behoorlijke vrijheid van beweging ernstig zijn beperkt.

Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de laatste jaren veel geschreven en gedacht wordt over de eisen waaraan huisvesting voor bejaarden moet voldoen en dat de z.g. bejaardencomplexen overal in het land als paddestoelen uit de grond opschieten, waarbij overheden in ruime mate steun en hulp bieden en verschillende organisaties zonder winstbejag hun medewerking verlenen.

Wat is nu een goed bejaardencomplex?

Tegenwoordig meent men dat huisvesting en verzorging van bejaarden op de beste manier kan gebeuren door grotere of kleinere pension-tehuizen te bouwen met op z'n hoogst 250 plaatsen, waarbij dan nog een aantal zelfstandige ééngezinswoningen worden geplaatst die gemakkelijk zijn te onderhouden. Op deze wijze zou een ook economisch verantwoorde exploitatie worden verkregen, wat dus direct betekent dat de verzorgingskosten zo laag mogelijk zullen zijn. Een allereerste eis is: voor een ieder een eigen kamer – ik kan daar niet genoeg de nadruk op leggen. Daarnaast behoort, behalve voor een goede voeding, ook gezorgd te worden voor goede verpleging bij ziekte. Er is dus een moderne ziekenafdeling nodig. Tenslotte moet er zoveel mogelijk gelegenheid voor allerlei vormen van ontspanning en bezigheid aanwezig zijn.

Ik heb wel eens de opmerking gehoord, dat op deze manier mensenpakhuizen zouden ontstaan en dat daardoor juist het isolement van de oudere mens wordt bevorderd.

Ik geloof, dat dit niet hoeft te gebeuren, maar dan moet er ook voldaan worden aan een voorwaarde die ik als de allerbelangrijkste beschouw en dat is deze: dat de leiding van dergelijke complexen er voortdurend op bedacht is dat alle bewoners volledig bewegingsvrijheid behoren te hebben en te behouden.

Een belangrijk deel van de Nederlandse bevolking behoort niet tot een kerkgenootschap en een nog groter deel wil – hoewel mogelijk formeel wel bij een kerkgenootschap aangesloten – niet geacht worden daarbij te behoren. Het percentage onkerkelijken was 'bij de laatste volkstelling 17 pct. Indien ik – en daarmee zijn wij aan de bijzondere lage kant – dit percentage toepas op het getal van 22.500 nu al naar plaats zoekende bejaarden, dan zouden er al ruim 3800 buitenkerkelijke bejaarden een plaats behoeven. Het is zonder meer duidelijk dat in werkelijkheid deze groep veel groter is. Ik heb er zojuist over gesproken dat het een eerste eis is om elke bejaarde een zo gelukkig en vredig mogelijke levensavond te verschaffen. Daartoe behoort het scheppen van een eigen en harmonisch levensmilieu. Nu is het zo, dat er van de zijde van kerkelijke organisaties diverse instellingen zijn die voor een elk openstaan en dat er ook z.g. neutrale en algemene tehuizen bestaan die zonder onderscheid van de gezindte een ieder opnemen.

Toch wordt er daardoor niet voor een ieder voldaan aan de wenselijkheid van een eigen harmonisch milieu. Ik ben er van overtuigd dat naast kerkelijke en neutrale organisaties de humanistische beweging in Nederland op dit gebied een grote taak heeft.

De oudere mens gaat bij een toenemende eenzaamheid meer en meer behoefte gevoelen aan gemeenschap, een gemeenschap van gelijk gezinden en gelijk denkenden. Het gaat hier niet alleen om gezelligheid, hoewel ook het partijtje biljart of bridge een belangrijke functie vervult. Ik denk hier aan de gemeenschap die van zijn leden offers en hulp, steun en bijstand vordert. Een gemeenschap ook die zijn leden door gemeenschappelijke overtuigingen en idealen bindt en op die manier het leven inhoud geven kan.

Vervolg op pag. 7

Abonneert u op „Het Woord van de Week” het orgaan van de Humanistische Luisterkring.

Als u al lid bent van de kring, kost u een jaarabonnement slechts f 3,-.

Steunfonds Praktisch Humanisme

In de vakantieperiode hebt u hopelijk nieuwe kracht opgedaan.

Versterkt u op uw beurt het steunfonds Praktisch Humanisme.

U weet toch, dat per jaar honderden mensen (leden en niet-leden) aan het Humanistisch Verbond steun vragen in hun geestelijke moeilijkheden?

Het Steunfonds stelt zich ten doel dit werk financieel mogelijk te maken.

Stort uw bijdrage op postrekening 14632, Hollandse Bank-Unie, N.V. den Haag ten name van Steunfonds Praktisch Humanisme.

De vaart zit er in

Waarschijnlijk is het velen ontgaan, dat de Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme al weer bijna twee jaar bestaat. Dat was een aanlooptijd, waarin weinig bekendheid aan zijn bestaan kon worden gegeven. Dit stadium is echter voorbij. Er wordt danig aan de bel getrokken, en niet alleen deuren, maar ook beurzen gaan open. Bijna f 20.000 aan ontvangsten in de periode van 1 januari tot 1 september is geen kleinigheid. Daar staan vrijwel geen uitgaven tegenover. In diezelfde periode een te verwaarlozen bedrag van omstreeks f 46. De gevers kunnen er derhalve van verzekerd zijn dat hun bijdragen niet verloren gaan aan financiering van kostbare apparaten. Hoe de Stichting werkt zullen we u, om geen conflict te krijgen met de redactie, bij stukjes en beetjes vertellen. Dit keer graag drie opmerkingen.

Wat beoogt de Stichting?

Volgens artikel 2 van de Stichtingsakte het ondersteunen van het geestelijk werk onder buitenkerkelijken. Een breed terrein van landelijk, gewestelijk en plaatselijk werk. Dat op dit moment in de eerste plaats gedacht wordt aan het landelijk georganiseerde werk van de geestelijke verzorging zal niemand het bestuur van Stichting euvel duiden, al is duidelijk dat ook andere

vormen van werk voor subsidiëring in aanmerking komen zodra het fonds meer kapitaalkrachtig is.

Op het terrein van de geestelijke verzorging gebeurt thans reeds meer dan menigene denkt. In 1958 vroegen meer dan drieduizend mensen aan één van de 150 geestelijke raadslieden of ziekenbezoekers van het Humanistisch Verbond steun bij hun geestelijke moeilijkheden. Ook al geschiedt dit werk meestal door vrijwilligers, die grote offers in tijd brengen, toch zijn er nu al duizenden guldens per jaar mee gemoeid. Het Steunfonds wil het bestaande werk en uitbreiding daarvan mogelijk maken.

Tot wie richt zich het Steunfonds?

In beginsel tot iedereen die sympathiek staat tegenover het werk van het Verbond en in staat is daarvoor een bedrag ter beschikking te stellen. Dat zijn dus wat de sympathie betreft, alle leden van het Verbond. De praktijk van de afgelopen zes maanden leert dat daaronder heel wat zijn die bereid en in staat zijn boven hun contributie aan de gemeenschap vrijwillig nog een bedrag af te staan.

Maar ook buiten de kring van leden bevinden zich mensen, die het fonds willen steunen. Ook dat is een praktijkervaring. Het bestuur

van het Steunfonds is er zelfs van overtuigd, dat die groep zo omvangrijk is, dat zij in de eerste plaats daarop haar aandacht wil richten.

Omdat in de benadering van deze groep heel veel tijd gaat zitten en het bestuur van het Steunfonds nu reeds jaarlijks een bedrag wil uitkeren is kortgeleden een beroep gedaan op de gemeenschappen. Het is een bewijs voor de goede geest in het Verbond, dat een respectabel aantal gemeenschapsbesturen onmiddellijk medewerking hebben toegezegd.

Wat verwacht het Steunfonds van de Gemeenschap?

Het is beslist niet de bedoeling dat enig ander werk van een gemeenschap wordt achtergesteld bij het Steunfonds. Het Verbond moet blijven groeien in ledental, de luisterkring-actie verdient aandacht. Plaatselijk werk moet worden begonnen of uitgebreid. Subsidies aan andere humanistische organen kunnen niet worden ingetrokken.

Daarom vraagt het Steunfonds geen bijdrage uit de gemeenschapskas, tenzij een gemeenschap over kapitalen beschikt, maar dat lijkt ons twijfelachtig..

Ziehier wat een aantal gemeenschappen reeds mededeelden omtrent hun plannen voor de komende maanden.

Een gemeenschap organiseert vóór 1 januari a.s. een bijzondere feestelijke bijeenkomst waarvan de opbrengst geheel ten goede komt aan het Steunfonds. Een andere gemeenschap zal op de bijeenkomsten, waarop over het praktische werk van het Verbond gesproken wordt, een extra bijdrage vragen van de aanwezigen. Weer een andere gemeenschap organiseert een zakjes-actie. Leden en belangstellenden ontvangen thuis een zakje waarin een bijdrage kan worden ingesloten, vergezeld van de mededeling dat het zakje over enkele dagen zal worden opgehaald. Weer een andere gemeenschap zal bovendien in zijn plaatselijke orgaan regelmatig aandacht aan het Steunfonds besteden. Nog een andere gemeenschap beschikt over een groot aantal adressen van belangstellenden en zal deze groep ten behoeve van het Steunfonds benaderen.

Zo kunnen we doorgaan, maar het is ongetwijfeld voldoende om gemeenschappen, die nog geen vastomlijnde plannen hebben, op weg te helpen. Het steunfonds is ervan overtuigd dat het kan rekenen op de fantasie van de gemeenschapsbesturen.

Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme

Vervolg van pag. 6

Een gemeenschap waarin de eerbiediging van elkaars persoonlijkheid en persoonlijke overtuigingen voorop staat.

Het zijn niet alleen diegenen die zich door het belijden van dezelfde godsdienst aan elkaar gebonden voelen. Ook velen die geen godsdienstige overtuiging hebben, maar zich evenzeer op de grote levensvragen bezinnen, willen hun overtuiging onder gelijk gezinden beleven, zonder belemmeringen voor hun persoonlijkheid en zonder aanstoot te geven aan andersdenkenden.

Het gaat zeker niet alleen om de bevrijding van zorg die het moderne pensioentehuis kan geven. Niet alleen om de vrijheid door het bezit van een eigen kamer. Het gaat om een harmonische en veilige omgeving, om de waardering van elkaar, om de gemeenschappelijke zorg voor en met elkaar, kortom, om het geestelijke klimaat waarin het grote spook van de vereenzaming kan worden bestreden en de door Prof. Rümke geschetste ontwikkelingsgang kan worden bevorderd. Hoe fraai de huisvesting en de verzorging ook is: zonder mogelijkheid van levend contact met gelijk gezinden, zonder levend

besef er te zijn voor en met elkaar, blijft het leven voor een groot deel zonder inhoud. Ik hoop dat u begrijpt dat voor vele bejaarden het leven onder geestverwanten van wezenlijk belang is en dat ook hieraan bij de bejaardenzorg moet worden gedacht.

De A. H. Gerhard Stichting is voor dit doel door het Humanistisch Verbond en de Vrijdenkersvereniging „De Vrije Gedachte” opgericht en zij verricht op dit terrein een stuk praktisch humanistisch werk. Het eerste bejaardencomplex, het A. H. Gerhardhuis te Amsterdam, is kort geleden officieel geopend en er zullen er meer volgen. Dit werk staat nog aan het begin en het kan zoals zoveel humanistisch werk, niet op langdurige ervaringen en tradities steunen. Dit is natuurlijk een verzwarende omstandigheid enerzijds, maar anderzijds een feit dat ons dwingt tot voortdurende bezinning en overweging: hoe op de beste wijze het levensgeluk van de oudere mens kan worden bevorderd.

Mr. M. Knap

(Radiolezing, uitgesproken voor de AVRO, op 8-6-1959 en ontleend aan het Woord v. d. Week d.d. 7 juni 1959.)

Lezingen A.V.R.O.

Te beginnen met 6 oktober a.s. worden in het vervolg de lezingen voor de A.V.R.O.-microfoon gehouden op de eerste dinsdag van de maand, van 16.00 tot 16.15 uur.

Testamentaire Beschikking

Degenen die het Humanistisch Verbond willen gedenken bij testamentaire beschikking, verzoeken wij daartoe de volgende vorm te kiezen:

‘Ik vermaak aan het Humanistisch Verbond te Utrecht, de som van uit te keren binnen maanden na mijn overlijden, vrij van alle kosten en rechten’.

Humanistische luisterkring

Het woord van de week

Als u dit nummer van „In en Om” in handen krijgt, zijn we op weg naar de 25.000. Dat is veel, maar nog lang niet genoeg. Willen we enige indruk naar buiten maken, dan moet dit getal nog enige malen worden vermenigvuldigd.

Het motto voor deze actie luidt: „Geef ons de vijf!” Ieder lid wint er vijf leden bij en we zijn waar we wezen willen.

U hoeft het niet bij één inschrijving per gezin te laten. Het aantal telt, dus ook de huisgenoten, voorzover meerderjarig, kunnen lid worden.

Het aantal abonneés op het blad van de luisterkring is in de laatste tijd sterk gestegen en sedert september 1958 verdubbeld. Zij die zich nu abonneren voor 1960 en hiervoor f 4,- storten of overschrijven op postrekening no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring „Het Woord van de Week” met vermelding „Nieuw abonneé” 1960 – ontvangen alle nog verschijnende nummers gratis. Een zeer goede gelegenheid dus om zich nu te abonneren en daardoor

in het bezit komt van de tekst van de radio-lezingen.

Niet alleen in Nederland telt de Luisterkring leden. Er werden ook aanmeldingen ontvangen uit België, Italië, Spanje en zelfs uit de Verenigde Staten.

Misschien heeft u tot nu toe verzuimd zich als lid van de Luisterkring aan te melden? Dat kan per briefkaart aan Oudegracht 152 in Utrecht, als u naast de porto één gulden aan postzegels bijplakt of op giro 58 ten name van Humanistische Luisterkring, Utrecht.

De Luisterkring is geen nieuwe omroepvereniging, maar een groep van luisteraars, die uitdrukking willen geven aan hun overtuiging, dat de humanisten recht hebben op eigen zendtijd op dezelfde voet als dit in het ontwerp-omroepbestel voor de kerken is geregeld.

Vooraanstaande leden van omroepverenigingen hebben door lid te worden van de Luisterkring duidelijk te kennen gegeven, dat zij het met deze actie eens zijn. Lid zijn van een be-

staande omroeporganisatie is dus geen beletsel om zich bij de Humanistische Luisterkring aan te sluiten.

De actie voor de Luisterkring heeft het Verbond in het nieuws gebracht. In de zomermaanden zijn méér leden tot het Verbond toegetreden dan sedert jaren het geval is geweest.

Alle leden van „Humanitas” en dat zijn er 13.000, hebben in hun blad een kaart gevonden tot aanmelding bij de Luisterkring. Als u er één weet te wonen, ga dan eens vragen, of de kaart al verstuurd is of neem haar mee.

Opbouwfonds steunt ons werk

Het Humanistisch Verbond heeft voor de financiering van zijn werkzaamheden meer nodig dan alleen de contributies van zijn leden. De begroting voor 1959 vertoont een verschil van niet minder dan f 35.000,- tussen de geraamde uitgaven en de ontvangsten uit contributies en rente. En dan moet nog allerlei werk blijven liggen om het tekort niet nog groter te doen zijn.

Giftten tot ieder bedrag zijn ons welkom! De girorekening van het Humanistisch Verbond is 304960, Utrecht. De verantwoording van de binnengekomen giften geschiedt regelmatig in „In en Om” onder vermelding van het bedrag en de initialen van de schenker. Bovendien ontvangen zij, die een bedrag van f 10,- of meer storten, een door de penningmeester persoonlijk getekende ontvangstbevestiging.

OPBOUWFONDS

Derde verantwoording over 1959 over de maanden mei, juni, juli en augustus 1959.

J. R. v. D. te G. f 250,-; H. J. v. B. G. te A. f 25,-; P. L. K. L. te A. f 5,-; J. S. te Z. f 10,-; E. A. B. t. S. A. te A. f 15,-; C. H. v. B. te A. f 10,-; J. v. d. L. te A. f 2,-; J. T. M. L. te A. f 10,-; K. K. te H. f 5,-; E. N. te A. f 15,-; J. R. v. D. te G. f 250,-; C. H. S. te D. f 188,61; A. v. d. B. te W. f 243,-; J. B. te N. f 51,12; J. v. d. W. te G. f 10,28; J. C. A. K. te U. f 5,-; J. S. te Z. f 10,-; R. D. B. te G. f 100,-; N. G. U. te B. f 10,-; J. H. v. d. L. te A. f 1,-; M. J. M. te E. f 10,-; T. A. de K. te A. f 25,-; J. P. te V. f 12,-; J. S. te Z. f 10,-; R. D. B. te G. f 200,-; L. Z. L. P. P. te L. f 10,-; M. den H. te D. f 5,-; J. van den L. te A. f 1,-; J. S. te Z. f 10,-; L. M. te G. f 25,-; C.H.S. te D. f 202,35; A. v. d. B. te W. f 132,-; A. J. B. te E. f 12,88; J. B. te N. f 66,66; J. A. v. d. W. te G. f 20,79; C. B. te H. f 4,50; W. G. te Z. f 2,52; M. J. W. te O. f 7,70.

Volgens vorige verantwoording f 1992,19, bij f 1973,41; totaal f 3965,60.

Garantiefonds uitbreiding Geestelijke Verzorgering, totaal t/m augustus 1959 f 1000,-.

Darwinherdenking

van de Gemeenschap Den Haag op 17 en 18 oktober in Den Briel in „De Zeemeeuw”

Kosten ± f 8,- exclusief de reis. Als sprekers treden op: J. de Kadt over de vooruitgangsdachte in de sociologie en de politiek; dr. V. W. D. Schenk over de evolutiegedachte in de psychologie; dr. C. van Rijsinge over de evolutieopvattingen van Darwin. Voorzitter en inleider van deze bijeenkomst is de gewestelijke voorzitter drs. F. P. Huygens.

Men verwacht behalve Haagse leden ook deelnemers uit de beide gewesten van Zuid-Holland. Inlichtingen verkrijgbaar bij de secretaresse van Den Haag: Mevr. A. van den Noordaa-van der Meer, Sweelinckstraat 33. Tel. 070-324088.

Nieuws uit de gemeenschappen

Bussum, Hilversum en Laren/Blaricum organiseren een gewestelijke dag voor de gemeenschappen in het Gooi en Utrecht, en wel op 11 oktober in het mooie gebouw van de Singer Foundation in Laren. Elders vindt u het programma afgedrukt, dat een groot bezoek wetst.

Wat Laren betreft, we hebben de vorige keer deze gemeenschap onrecht gedaan door te vermelden, dat men daar ook huiskamerbijeenkomsten was gaan beleggen en de waarde van het gesprek in kleine kring ontdekt had. Die ontdekking blijkt al lang geleden gedaan te zijn, want deze vorm van samenkomst wordt in het schone Gooise dorp al jaren beoefend. Waarmee wij hen alleen maar geluk kunnen wensen, met onze verontschuldiging voor onze onwetendheid.

Soest/Baarn vierde op 20 september haar 10-jarig bestaan met een middagsamenkomst in het gebouw van de Protestantenvond, waardoor tevens van het orgel gebruik gemaakt kon worden. Spreker was de Verbondsvoorzitter. Zo langzamerhand behoort deze gemeenschap met zijn bijna 90 leden niet meer tot de kleinen.

En wist u dat ze er al 250 Luisterkringleden hadden, waaraan de activiteiten van 1 lid niet vreemd zijn? Een voorbeeld om na te volgen!

De leden in Den Haag en omgeving wacht een interessante bijeenkomst gedurende het weekeinde van 17 en 18 oktober. In de jeugdherberg „De Zeemeeuw” in Den Briel vindt een Darwinherdenking plaats. Voor belangstellenden verwijzen wij naar een berichtje hierover op een andere plaats.

Utrecht is het drukke seizoen ingegaan met een werkersbijeenkomst in het Erasmushuis. Plannen werden gemaakt en toegelicht en ook de gezelligheid kreeg een plaats.

Doetinchem gaat het deze winter eens proberen met elke maand een instuifavond. Veel succes, ook met de andere bijeenkomsten, die enkele malen samen met de „Vrije Gemeente” plaatsvinden.

Omdat we op dit ogenblik van de andere gemeenschappen nog geen nieuws binnenhebben, kunnen we ook niets meer opdissen. De besturen vergeten toch de redacteur van „In en Om” niet hun blaadjes en mededelingen te sturen?

Extra aanbevolen

Gewestelijke dag op zondag 11 oktober a.s. in Laren N.H. in de Singer Foundation. Aanvang 10 uur, einde ± 17 uur.

Programma:

Om 10 uur ontvangst in de foyer, waar men een kopje koffie kan drinken. Opening om 10.30 uur met een kort woord van welkom door de voorzitter van de gemeenschap Laren/Blaricum, waarna dr. A. Saalborn een inleiding zal houden over „De vrijheidsgedachte in de letterkunde”. Hij zal dit illustreren door voor te dragen fragmenten uit Sophocles’ „Antigone”, uit Schiller’s „Don Carlos” en uit Sartre’s „De wegen der vrijheid”.

Hierna pianomuziek en voordracht uit Frederik van Eeden’s „De Broeders” door mej. Wouters.

Pauze om 13 uur, opeten van meegebrachte boterham in restaurant „De Hertenkamp”. Men kan daar ook zonder boterham terecht.

Na de pauze keuze uit drie mogelijkheden: a. een wandeling met een gids, b. bijwoning van

het bekende grammofoonplatenconcert in de muziekzaal van het Singer gebouw of c. bezoek aan het Museum met rondleiding.

Om 16.30 uur komen alle deelnemers nog eens bij elkaar, mej. Wouters zal iets voordragen en de voorzitter van één der organiserende gemeenschappen spreekt een kort afscheidswoord.

Kosten per persoon f 1,- extra voor museumbezoek of platenconcert f 0,30.

Leden van het gewest Utrecht/Het Gooi krijgen hierover een circulaire, welke ook aan belangstellenden toegezonden zal worden. Uit andere gemeenschappen, b.v. Amsterdam, Haarlem enz. is men van harte welkom.

N.B. Voor kinderen is deze dag ongeschikt.

Nadere inlichtingen kan men krijgen bij de secretaresse van het gewest: Mevr. E. van Riet, Park Welgelegen 23, Driebergen, tel. 03438-2637 en bij de heer J. Proost, secr. gemeenschap Laren/Blaricum, Trompstraat 40 te Huijzen (N.H.) tel. 02952-1066.

Polen, westelijke voorpost? (I)

Een geheel ander beeld dan Tsjecho-Slowakije biedt Polen, wanneer men de grens gepasseerd is. Geen luidspreekers en rode sterren zijn op straat te bekennen. Hier ziet men zich dra omringd door nieuwsgierige mensen, die over alles in het Westen en in het bijzonder over Nederland het naadje van de kous willen weten. Prijzen van allerlei artikelen zijn dan meteen een geliefkoosd onderwerp van gesprek, veiliger om over te spreken dan politiek; in Tsjecho-Slowakije kwam men dan ook meestal, zo op straat althans, hier niet aan toe.

In Polen wel: Daar komt men onherroepelijk via de hoge prijzen en de koopkracht (die één derde van die in Nederland bedraagt) terstond op de politiek terecht en men durft hierover vrijelijk zijn mening te zeggen. Dit is iets bijzonders in een land achter het IJzeren Gordijn en niet het enige, dat Westers aandoet: de bedrijvigheid in de steden: vrij veel Amerikaanse auto's (weliswaar tweedehands uit het Westen en zwarte handel), de kleding van de mensen: de studenten gaan uitgesproken „existentialistisch” gekleed, de meisjes met paardestaarten, de jongens met chopinharen, beiden in spijkerbroek.

Ook de sfeer in de steden is niet geëgaliseerd: iedere stad ademt zijn eigen sfeer. In Krakow bijvoorbeeld, een van de weinige niet verwoeste steden in Polen leeft nog sterk die van de oude hoofdstad, die het vroeger was. Oude dame-tjes en heertjes zitten op een terras voor een oud café hun thee te drinken en kibbelen een beetje, geliefden laten zich in een aapje de stad rondrijden, elk uur blaast een trompetter in verschillende richtingen van de toren van de Mariakerk zijn signaal.

Als men op het marktplein staat, temidden van de duiven en de bloemenstalletjes waant men zich in een Italiaans stadje, wat niet zo verwonderlijk is als men zou denken gezien de afstand, omdat het Poolse hof een groot begunstiger was van de kunst, in het bijzonder de Italiaanse. Beeldhouwers, musici en schilders uit dat land werden uitgenodigd en tewerkgesteld, er ontstond uit Italiaanse renaissance-invloeden een Poolse kunst en literatuur. Dit, nog steeds, culturele centrum van Polen bezit het prachtige Wawelpaleis met schilderijen van Leonardo da Vinci en Rembrandt en Vlaamse gobelins, waarvan echter de helft zich op het ogenblik in Canada bevindt. Eén rondleider zei hiervan, dat ze gestolen waren door de kapitalisten, een ander zei, dat ze bij de Duitse overval op Polen door Poolse vluchtelingen het land uit gesmokkeld waren naar Canada en dat het voor

alle zekerheid toch maar beter was, dat ze daar nog eventjes bleven...

Ander karakter

Warschau heeft een heel ander karakter. De stad is in de oorlog voor 80% verwoest, alleen enkele woonwijken en villa's, waar de Gestapo zich genesteld had, zijn behouden gebleven. Evenals in Rotterdam heeft men de wederopbouw groots opgezet en er zijn zodoende reeds indrukwekkende avenues ontstaan. Het is alleen jammer, dat het meeste in de nieuw-Russische oftewel socialistisch-realistische stijl gebouwd is, aangevuld met een complete wolkenkrabber (de enige, die Warschau bezit), het Paleis van „Cultuur” en Wetenschappen, een geschenk van de Sovjet-Unie, gewijd aan Jozef Stalin.

Het is dat men een gegeven paard eigenlijk niet in de bek mag kijken, maar de Polen vinden het een oerlelijk gebouw, wat het dan ook is, en noemen het de „IJstaart”. Daarbij komt nog, dat het, omgeven door een reusachtig plein, precies in het centrum van de stad gebouwd is, waardoor daar een soort vacuüm ontstaan is.

Wat echter iets heel bijzonders is, is de opbouw van de Oude Stad. Deze is namelijk na de oorlog in geheel en al de oude stijl van de 15e-17e eeuw gerestaureerd. Men is afgegaan op oude gravures en schilderijen en heeft alles, tot de uithangborden toe, nauwgezet nageemaakt, dat wil zeggen van buiten. Achter de „oude” gevels staan modern ingerichte bouwsels.

Men weet eigenlijk niet, wat men ervan moet denken, het geheel maakt een decorsachtige indruk, nu alles nog zo nieuw en schoon is. Wellicht wordt dat met de jaren beter. Is het echt, is het kitsch of is het de middenweg: aanvaardbare kitsch, „net echt”? Voor de Polen is het in ieder geval hun nationale monument en ze hebben er miljoenen voor over gehad, juist toen heel Polen verwoest was en er een nijpend woninggebrek heerste. Bij ons, waar de Bond Heemschut moet vechten om een oud geveltje te behouden, zou zo iets niet kunnen...

Het is moeilijk om van een typische Warschauer te spreken. Ontelbaren zijn in de oorlog gedood. Van 1.290.000 in 1939 is het inwonertal gedaald tot nog geen half miljoen in 1946, terwijl het tegenwoordig het miljoen haalt. Hierbij zijn veel mensen uit de vroegere Poolse, nu Russische gebieden, totaal verarmd, die maken dat de bevolking nu niet bepaald de indruk maakt een hoofdstedelijke te zijn. Velen wonen, vanwege de woningnood ver buiten de

Decor-sfeer in Warschau

stad. Dezen moeten iedere dag vaak uren reizen naar en van hun werk in Warschau. Hierbij komt nog, dat de instellingen en fabrieken in de zomer om 7 uur beginnen, zodat er weinig animo voor nachtleven bestaat.

Meer oude steden

Niet alleen in Warschau heeft men de oude stad weer in zijn oorspronkelijke vorm hersteld, maar ook in Danzig zijn fraaie Hanze-huizen, met hun typisch Nederlandse gevels. En Poznan met zijn prachtige raadhuys in Italiaanse renaissance-stijl en zelfs het vroegere Duitse Breslau, nu Wrocław, Wrotsław uitgesproken, geheten.

Dit is een bijzonder interessante stad. De huizen, die er nog staan, de bruggen, trammetjes en de winkels zijn typisch Duits, vele opschriften zijn nog in die taal gesteld nadat de regen de slechte verf er van af gespoeld heeft, maar in de hele stad wordt geen enkel woord Duits meer gesproken. We hebben zelfs grote moeite gehad ons ergens verstaanbaar te maken om naar de weg te vragen. Het is een vreemde gewaarwording, een oer-Duitse stad zonder Duitsers, als een lege cocon van een vlinder.

De reden is duidelijk. Niet alleen zijn vele Duitsers gevlucht of het land uit gezet, maar ook durft of wil men geen Duits meer spreken, evenals in de Hitler-tijd geen Pools. Tussen de Polen en tot Pool genaturaliseerde Duitsers enerzijds en de „geïmmigreerde” Polen uit de gebieden van Wilna en Lemberg anderzijds bestaan vele spanningen. De eerste groep klaagt erover ten achter gesteld te worden bij de tweede en gechanteerd te worden vanwege het feit, dat ieder in de oorlog wel een „vlekje” had, waar gretig gebruik van gemaakt wordt en de tweede groep beweert niet volledig in de gemeenschap opgenomen te worden, wat niet zo verwonderlijk is vanwege het verschil van hun levensniveau en dat van de welvarende Sileziërs. Silezië is trouwens lang zo dicht bevolkt niet meer als vroeger, vele boerderijen staan op instorten. Ook een droevig gezicht is het de fraaie tweebaans autosnelweg, die in de Nazitijd het Silezische industriegebied met de rest van Duitsland verbond eenzaam te zien liggen, als een geamputeerd been.

A. Nieuwland

Wederopgebouwde Hanze-huizen in Danzig

Dr. L. L. Zamenhof 1859—1959

Dit jaar wordt door de esperantisten over de gehele wereld herdacht, dat dr. L. L. Zamenhof honderd jaar geleden werd geboren.

Wat heeft hem ertoe gebracht om aan de bestaande talen nog een nieuwe in te voeren? Het zou toch veel eenvoudiger zijn geweest, om één van de meest verbreide talen tot internationale taal te benoemen. Het antwoord vinden wij in de redevoering, die hij uitsprak op het eerste internationale Esperanto-congres in 1905.

„Vaak komen lieden van verschillende volken bijeen, maar welk een onderscheid is er tussen hun wederzijds begripen en het onze.

Dáár wordt een lid van het ene volk verootmoedigd voor iemand van een ander volk. Hij spreekt de taal van de ander, de zijne beschamend, stottert en bloost, en is verlegen tegenover zijn medespreker, terwijl deze laatste zich sterk en fier gevoelt.

In onze vergadering zijn geen sterke en zwakke volken, bevoorrechten en onbevoorrechten. Niemand wordt verootmoedigd of in verlegenheid gebracht. Wij staan allen op een neutrale grondslag en zijn allen gelijkgerechtigd. Wij voelen ons als leden van één volk, als leden van één familie en voor het eerst in de geschiedenis der mensheid staan wij, leden van de meest verschillende volken, niet als vreemden maar als broeders, die — geenszins elkander de eigen taal opdringend — elkaar begripen.

Maken wij ons het gewicht van deze dag helder bewust, want heden, tussen de gastvrije muren van Boulogne sur Mer, zijn niet Fransen samengekomen met Engelsen, niet Russen met Polen, maar mensen met mensen.”

Hiermede heeft Zamenhof al gezegd, hetgeen later in het handvest van de verenigde naties in andere bewoording zou worden vastgelegd als „de rechten van de mens”. Geen bevoorrecht van de ene groep mensen boven de andere op welke grond dan ook. Nu zijn er wel „ronde-tafel” conferenties en voeren de verenigde naties een gemeenschappelijke vlag, maar tot een gemeenschappelijke taal zijn zij nog niet gekomen. Het vraagstuk is wel ter tafel gebracht naar aanleiding van een petitionnement, waarin bijna 17½ miljoen ondertekenaars uit alle landen de waarde van Esperanto als internationale taal naar voren hebben gebracht. Dit petitionnement werd door de U.N.O. overgedragen aan de UNESCO, die het in haar achtste Algemene Conferentie, gehouden te Montevideo in de-

cember 1954 behandelde, waarna een resolutie ten gunste van Esperanto werd aangenomen.

Wisselvallig lot

In 1917 overleed dr. Zamenhof. Nu amper 40 jaar later kunnen wij vaststellen, hoe wisselvallig het lot is van een nationale taal. In Indonesië is het Nederlands volkomen uitgeschakeld. Frans heeft zijn rol als diplomatieke taal moeten delen met Engels.

In 1947 hebben bij de Verenigde Naties krachtens een stemming (32 — 20 stemmen en 5 onthoudingen) Frans en Engels hun functie van voertaal moeten delen met Spaans.

Hebreeuws is herrezen.

Aan de Technische Hogeschool te Delft worden spoedcursussen Russisch gegeven, opdat de studenten de technische ontwikkeling in de Sovjet Unie kunnen volgen.

Dr. Heuss beantwoordde tijdens een statiebezoek aan Engeland de door de koningin in het Engels gehouden rede met een toespraak in het Duits. Dit is een niet mis te verstaan symptoom.

Daartegenover neemt de wereld van dr. Zamenhof regelmatig een meer tastbare vorm aan.

In de eerste week van augustus, vond het 44ste internationale Esperanto-congres plaats te Warschau, waaraan meer dan 3000 personen uit 35 landen deelnamen. Men confereerde, schertste, disputeerde en babbelde over alle mogelijke onderwerpen zonder tolken, zonder koptelefoons. Een landarbeider uit Polen met een bankbeambte uit Italië, een arts uit Spanje met een onderwijzer uit Finland, een telefoniste uit Engeland met een apothekersassistente uit Joegoslavië. Ruim dertig kinderen uit acht landen speelden met elkaar. *Mensen met mensen.*

Twaalf radiostations zenden regelmatig uit in Esperanto.

Regeringsinstanties, internationale vervoerbedrijven en jaarbeurzen beginnen Esperanto toe te passen.

Met de regelmaat van een klok verschijnen tijdschriften over wetenschappelijke en culturele onderwerpen met een lezerskring in 80 landen.

Meer dan 12.000 boeken zijn verschenen, waardoor wij kennis kunnen nemen van hetgeen leeft in tot nu toe onbekende gebieden.

De Universala Esperanto-Asocio heeft haar eigen consulaire dienst van ruim 2700 delegitoj

in 65 landen. Onder hen zijn 1206 fak-delegitoj, ingedeeld volgens hun beroep, die zich bereid hebben verklaard alle gewenste inlichtingen te verschaffen, ieder op zijn terrein. Een manuscript in Esperanto heeft daardoor een universele waarde.

Zij, die de tekenen des tijds verstaan, zullen er wel aan doen niet afzijdig te blijven, voor het welzijn van ons allen.

Hans Bakker
beëdigd translateur Esperanto
U.E.A.-delegito

Algerijnse vluchtelingen in grote nood

Op 3 juni jl. werd met een inleiding van H.M. de Koningin in Nederland het wereldvluchtelingenjaar ingeluid.

Ingesteld op voorstel van de Verenigde Naties heeft dit wereldvluchtelingenjaar 1959—'60 ten doel nog eens extra de aandacht te vestigen op het probleem van de twee miljoen vluchtelingen en displaced persons in de wereld — een probleem, waarvoor nog geen oplossing is gevonden. Voor groepen van deze vluchtelingen, met name die in de Europese vluchtelingenkampen, hopen de V.N. in dit jaar een blijvende oplossing en volledige opheffing van het probleem mogelijk te maken. Voor anderen wordt een menswaardiger bestaan en een begin van een oplossing nagestreefd.

In het bijzonder voor de vluchtelingen, die, als gevolg van de langdurige oorlog in Algerië, uit dat land naar Tunis en Marokko zijn gevlucht, is nog een voorziening in de *allereerste behoeften* noodzakelijk. Het is een „emergency case”, dat *geen uitstel gedooft*. Daarom brengen wij deze oproep, onder uw aandacht in verband met de geldinzameling die in oktober a.s. zal worden gehouden.

Steunfonds Praktisch Humanisme

Eerste verantwoording 1959 f 16.511,97

Tweede Verantwoording:

P. G. J. te A. f 5,-; G. A. M. te A. f 6,-; P. R. te R. f 7,50; W. H. H. te M. f 3,-; C. W. v. L. te V. f 1,-; C. J. K. te A. f 10,-; W. G. v. W. te A. f 4,-; G. M. S. te O. f 1,-; M. J. M. te E. f 5,-; B. I. V. te U. f 10,-; J. M. B. te O.K. f 100,-; F. A. de K. te A. f 25,-; W. H. V. te R. f 2,50; J. H. te A. f 10,-; J. C. I. H. te B. f 25,-; A. H. K. te D. f 5,-; G. J. L. te L. f 4,50; D. H. P. te H. f 95,-; C. de M. te A. f 10,-; G. M. N. te G. f 100,-; N. E. P. te A. f 25,-; C. S. te A. f 3,-; J. R. v. D. te H. f 200,-; Th. W. P. te S. f 4,-; N.N. f 4,-; A. I. te H. f 25,-; C. J. P. te H. f 50,-; A. J. d. A. te A. f 1,-; P. J. V. te H. f 15,-; A. S. te H. f 10,-; L. Ch. P. T. te U. f 2,-; J. L. te U. f 2,50; zomerschool f 112,67; L. J. C. P. B. te A. f 5,-; D. K. B. te O. f 25,-; P. C. v. d. B. te H. f 10,-; G. I. L. te L. f 4,50; J. v. d. B. te U. f 5,-; C. J. H. te Z. f 100,-; G. M. S. te O. f 1,-; H. A. P. I. te A. f 15,-; H. W. te L. f 2,50; K. W. v. G. te E. f 20,-; F. C. P. W. M. te O. f 6,-; A. v. d. D. te H. f 5,-; G. F. M. te B. f 34,86; W. M. A. te V. f 5,-; W. N. N. v. d. W. te H. f 5,-; H. R. v. G. A. f 6,-; S. J. P. te H. f 5,-.

Totaal f 17.630,50

Postrekening 14632, Hollandsche Bank-Unie N.V., Den Haag; t.g.v. Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme.

Vervolg van pag. 4

ven voor een eigen oordeel, hier tenslotte Zwanger:

*Gebogen over zichzelf
Bezieet zij haar eigen leven.
Toegevouwen over de vrucht
Beluistert zij haar vreemde groei.
Een onzichtbare ring sluit haar af
Van de haar omgevende wereld.
Zij is randloos in zich zelf gekeerd.*

S. R. Juliard

Naschrift: Ik heb steeds de pretentie van de auteur bedoeld, voorzover die uit zijn gedichten

door mij wordt geïnterpreteerd; vandaar het door elkaar gebruiken van „pretenties van de dichter” en „pretenties van het gedicht”. Men leze niet, dat ik het gedicht een eigen bestaan toe ken, waardoor „de Taal van het eerste land”, ondanks van Hattens expliciete verklaring dat hij daarmee Friesland had bedoeld, toch met „ver-taal” vertaald kan worden.

Johan van der Bol, *De vogel in de wachtkamer*, en H. P. Plantenga, *De verworden wereld*, verschenen voor de leden van de Vriendenkring van De Beuk (Amsterdam) in april en mei 1959.

IK denk er ZO over

Geen reden voor zelfbeschuldiging

Alhoewel ik het beslist niet in alle opzichten eens ben met mevrouw v.d. Dussen-van Breemen, heeft haar brief in het voorlaatste nummer van Mens en Wereld mij goed gedaan. Het werd tijd dat in onze kringen eens iemand zijn stem verhief tegen die bijna ziekelijk wordende neiging van sommige groepen in ons land tot zelfbeschuldiging tegenover anders gekleurde volken.

Ik vermag de zielkundige achtergrond van de schuldgevoelens niet te doorgronden; misschien vinden zij hun oorzaak in het calvinistische verleden van ons volk. Hoe het ook zij, misplaatst acht ik het zeer zeker.

Te veel wordt dit vraagstuk van een geheel theoretisch standpunt gezien. Wij behoeven ons in het geheel niet te schamen een koloniale mogendheid te zijn geweest. Het is een gewoon historisch verschijnsel, waaraan ook Arabieren, Japanners, Turken, Russen en Chinezen (nog bezig) zich hebben „schuldig” gemaakt. Deze kolonisatie geschiedde natuurlijk niet uit menslievende overwegingen, doch uit zuiver winstbejag. Maar daartegenover staat dat – zij het misschien uit eigenbelang – daar toch wel wat tegenover werd gezet. Ik wijs hier op medische zorg, waterwerken e.d.

Nu vergelijkte men maar eens de toestand in vele koloniën op het ogenblik dat zij vrij werden, met die in soortgelijke landen, die nimmer onder het blanke juk zuchtten. Ik noem hier o.a. Thailand, Iran, Nepal, Afghanistan of Ethiopië. Het verschil springt dan wel duidelijk in het oog!

De tijden zijn veranderd. Wij dienen te beseffen dat koloniën uit de tijd zijn en dat elk volk zijn vrijheid wil genieten. Schuld over het verleden behoeven wij niet te gevoelen. Schuldig zouden wij zijn, indien wij niet van harte medewerkten aan de ontwikkeling van deze nieuwe staten. Ons gevoel voor gelijkheid brengt dit met zich mede.

Om nu met succes te kunnen medewerken, moet aan één voorwaarde worden voldaan en dat is dat deze hulp wordt aanvaard. Daarmede bedoel ik niet de miljoenen dollars, die in deze landen in de zakken van de weinigen verdwijnen. Neen, ik bedoel het van harte aanvaarden van technische en andere hulp en van de steun van betrouwbare buitenlandse ambtenaren. Want aan een gemis aan dit laatste (een betrouwbaar ambtenarenkorps) gaan deze landen in de eerste plaats ten onder. Het wantrouwen tegenover de blanke speelt hier natuurlijk (en niet altijd ten onrechte) een grote rol. Een neger in Oost-Afrika voelt zich meer aangetrokken tot het Afro-Aziatische blok dan tot Europa. Hij ziet daarbij over het hoofd dat de belangstelling van bv. India voor Oost-Afrika beslist niet onbaatzuchtig is. In feite is Kenya, om een voorbeeld te noemen, al meer een kolonie van India dan een deel van het Britse Gemenebest.

Een verblijf ter plaatse werkt dikwijls zeer verhelderend en vooral een contact met de bevolking. Men zal dan bemerken hoe ontmoedigend het inwerken van plaatselijke (goed ontwikkelde) krachten is voor verantwoordelijke posities. Bovendien vergeet de kleine en uiterst dunne bovenlaag in dergelijke landen dat een evolutie zich niet in een korte spanne tijds kan voltrekken en dat het Europa ook vele eeuwen heeft gekost om het huidige peil te bereiken.

U meent in uw naschrift dat de schoen wringt in het u.i. misplaatste meerderwaardigheidsgevoel van de blanke. Ik geloof niet dat dit juist is. Het komt omgekeerd door het minderwaardigheidsgevoel van de niet-blanke, die be-

seft dat het blanke en het gele ras in bepaalde opzichten nog superieur zijn. En met name wat betreft organisatievermogen en verantwoordelijkheidsgevoel.

Wij kunnen slechts hopen, dat mede door onze hulp dit verschil allengs kleiner gaat worden. De gehele wereld zal er mee zijn gebaat!

J. A. J. de Jonge

Eindelijk eens een geluid in de rubriek „Ik denk er zo over” in M. & W. No. 17, van mevr. F. W. v.d. Dussen-v. Breemen in „Is het blanke ras superieur?”, waarmede ik het als oud-indischgast volkomen eens ben, dus met uw kritisch onderschrift niet.

Ik zelf heb vele jaren met het gele, bruine en zwarte ras gewerkt.

Een ieder die over dit onderwerp „rassendiscriminatie” schrijft in het openbaar dient m.i. praktische ervaring opgedaan te hebben, hetgeen veelal niet het geval is.

J. J. Koster

Met alle respect voor de wijze waarop u steeds weer voor een gevarieerde en zeer leesbare inhoud van „Mens en Wereld” weet te zorgen, meen ik toch een woord van protest te moeten laten horen tegen de plaatsing van het stukje „Is het blanke ras superieur?”

Wat het „een goed recht van mevr. v.d. Dussen-van Breemen zou zijn om als humaniste het blanke ras superieur aan anders gekleurde rassen te achten” lijkt mij een punt dat minstens discutabel is. Niet discutabel is voor mij echter het feit dat u voor haar stukje zo veel plaatsruimte in ons toch al veel te kleine blad beschikbaar stelt en anderzijds uw commentaar – waar ik overigens grotendeels wel mee kan instemmen – zo uiterst kort houdt. Hiertegen meen ik duidelijk te moeten protesteren!

Ik weet dat er in het Humanistisch Verbond meerdere leden zijn, die vroeger ook in Indonesië gewoond hebben en soortgelijk denken als mevr. v.d. Dussen-v. B. (dat zij 't eigenlijk niet durven zeggen heb ik niet gemerkt), ik heb echter de vaste overtuiging dat ze een kleine minderheid in ons Verbond vormen, een minderheid die ik natuurlijk niet zou willen buitensluiten, maar die ik toch ook niet de gelegenheid zou willen geven in zo ruime mate oppervlakkige gedachten over één van de moeilijkste wereldproblemen op een zo opvallende plaats naar voren te brengen.

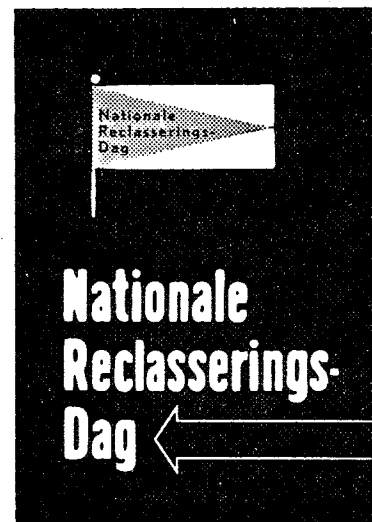
En als u dan werkelijk meent, geachte redactie, dat een minderheidsgeluid als dit zo goed gehoord moet worden, dan was wat meer commentaar uwerzijds toch beslist noodzakelijk geweest. Immers vrijwel iedere zin van mevr. v.d. Dussen's betoog „schreeuwt” om commentaar dat in dit geval van u verwacht mocht worden.

Niet van mij, want ik betreur ten zeerste dat u deze zaak op deze wijze aan de orde hebt gesteld.

F. Vrind

Hoewel ons commentaar onder het schrijven van mevr. v.d. Dussen-van Breemen kort was, menen wij toch duidelijk te hebben weergegeven dat haar opvattingen o.i. niet geheel overeenkomen met de kenmerken van een humanistische visie.

Overigens maken wij inzender erop attent dat de bijdragen, opgenomen in deze rubriek naar de inhoud voor rekening komen van de inzenders. Vanzelfsprekend beogen wij hiermede meningen van lezers weer te geven waarop commentaar kan worden gegeven. Hiervoor wordt eveneens plaatsruimte beschikbaar gesteld. (Redactie)

26 september

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in Amsterdam kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 128 III, Amsterdam-Z.

Lezingen voor de radio

27 september, 9.43 uur (VARA): Prof. Dr. L. de Coninck, Darwin I.

4 oktober, 9.45 uur (VARA): Prof. Dr. C. van Rijsing, Darwin II.

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,- per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet
Redactiesecretaris:
H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4,
telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:
Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

Gevr. kl. huisje of bungalowtje Amersfoort of Utrecht en omgev. voor dame alleen.
Brieven onder no. September 4 bureau van dit blad.

Ouderdomsgep. zoekt lotgenoot voor samenwoning en gezamenlijke rekening (afzonderlijke slaappleats).
Brieven onder nr. Sept. 3 bureau van dit blad.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad
onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5,— per jaar

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag
neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap
bij de Secretaris: J. de Leeuw,
Herengracht 62, Amsterdam-C.

Kalender 1960

Heden verscheen de praktische en mooie **H.V. Kalender**
voor het jaar 1960.

Deze kalender is voor de prijs van f 2,50 per stuk
verkrijgbaar bij
Het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond,
Oudegracht 152, Utrecht — Postgiro 304960.

HUMANISTISCHE LUISTERKRING „HET WOORD VAN DE WEEK”

De nieuwe omroepwet geeft het Humanistisch Verbond geen eigen zendtijd zoals de kerken die hebben.

20.000

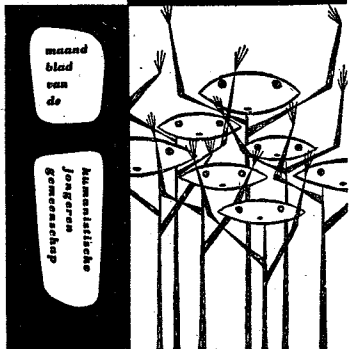
personen gaven zich reeds op als lid van de humanistische luisterkring om onze eis tot eigen zendtijd kracht bij te zetten. Helpt mede dit aantal te vergroten door u NU aan te sluiten!

Aanmeldingen door middel van: storting of overschrijving van f 1,— op girorekening 58 t.n.v. Hum. Luisterkring „Het Woord van de Week” of per briefkaart of aanmeldingsformulier met f 1,— extra porto.

Adverteer in „Mens en Wereld”

Tarieven op aanvraag — Kleine advertenties: f 0,20 per woord
Administratie Humanistisch Verbond — Oudegracht 152, Utrecht — Tel. 030-10163

LIBERTYN

Wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie-secr. klaas w. swaak
oosterhamriklaan 207, groningen

administratie: tine bouterse,
kijkduinstr. 58^{III}, amsterdam

abonnement f 3,— per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penningm.
h.j.g. te hardinxveld-giessendam

Ook de buitenkerkelijke leden van de
Partij van de Arbeid hebben een
organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,20 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne
toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210 — Leiden

GEESTELIJKE VRIJHEID

houdt ook in:

VRIJE KEUZE

tussen

CREMEREN en BEGRAVEN

Wilt U meer weten over CREMATIE
en wat daarmee samenhangt, wendt
U dan tot de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage